

[0191] JAN JELLES HOF OER AL-AS-DAT-OFT-OF

Nou't de bynwurden de lêste tiid mear en mear it omtinken krije fan 'e taelkundigen, mien ik der goed oan to dwaen om - sûnder al to folle opmerkingen - in brief ¹⁾ bikend to meitsjen fan J.J. Hof, dy't er my skreau, doe't ik, bisykjend om de *t* yn ûnderskikkend Aldfrysk *jeft* to forklearjen ²⁾, him inkelde dingen frege hie. Ik haw fan myn eigen skriuwen gjin ôfskrift holden, mar it andert fan Hof jowt dúdlikernôch oan, hwer't it om gong.

'Foar is foar, en efter is ek foar, sei de boer, doe taestte er op in stikelbaerch."

1) Om de werjefte dochs mar folslein to meitsjen, der stiet boppe: Ljouwert, 31. 1. 50; de oanhef is: Achte Hear Hoekema! - Nêst de ûndertekening siet de postsegel foar andert, dy't ik by myn brief yndien hie; dêr skreau Hof by: Hwat net kin as Lieftinck faesje hâldt, wit ik net, - mar *nou* bin 'k noch nèt op Skreijershoek!

2) Sj. Hand. 24ste Ned. filologencongres (Groningen, 1956) s. 67-68.

Sa is 't my gien doe't ik, gâns in diel jierren lyn, dy [ɔt]-kwestje foar 't earst ris kaem to hifkjen. En sa giet it jo nou.

Ik krige der doe in bitinken oer, - net botte fêst, - en dat is to nei in reistwa foroare yn in oar bitinken, - net botte fêst. . . . En sa sil 't Jo nou gean. . . .

Hab ik *nou* in fêst bitinken? Ja hear! Dit: dat it in stikelbaerch bliuwe sil! Mar nou earst by jou útsette fûken lâns.

1° *Ik wit net, hwer [ɔt] er weikomt.*

Ik hab it sà wolris sein, mar meast is 't yn myn mûle doch *hwer't* [vɛt]. Dy *t* kin wol út *dat* wêze, mar oft dat sikerwier sa is, sille we wol noait útmeitsje kinne. Fêst stiet, dat we by G.J. allinne *hwer*, *dear* en sa fine, sûnder *dat*, *at* of *t*. Nou jowt it fansels wol eigenskip, dat by *foar't*, *nei't*, *mei't* en sa dy *t* út *dat* is, mar net iens fan dât bin ik foar alle gefallen wis. Sjoch ik it hear oer, dan siz ik: in hopen tiden is 't mei dy enclityske *t* in kwestje fan ien fan beiden: analogy of epenthesis. - Nou *hwer*[ɔt]. Ynfloed fan [t] út *oft*, oarnearje ik, mar ik swar der net op; it is op 't lêst wier, dat [ɔt] út [dɔt] ek wol kin, - enclitysk tominsten.

2° *Ik wit net, oft dat wol wier is.*

Iksels hab it noait mei *f* sein, en ik bin der ek net alhiel wis fan, dat ik it fan in oar (âlde minsken út myn jonge jierren dan,) wolris mei *f* heard hab, mar it leit my sa by fan al. Yn alle gefallen: al foar myn "taelkundige tiid" murk ik *dit* [ɔt] oan foar *oft*. Doch is 't wer tige de frage oft [ɔft > ɔt] wol sûnder ynfloed fan 'e sadaelk to bipraten *as*-oerwinlingen ta stân kommen is. Sa't jo witte, is *ofte* ús folslein oerbleaun yn ja ofte né, min ofte mear, hyn ofte nei, hjoed ofte moarn, noait ofte nimmer. Yn *dy* famylje fan ús *oft* hat nearne assimilaesje pleats hawn.

(Yn 'e frankyske dialekten fan ús lân heart men fansels gau ris, nêst of-i (of hij), oft-i; sa b.g.: "kaik es effe-n-oft-i tois is." (Saenlân) Mar oft dy *t* organysk by *of* heart, soe 'k net sizze doare.)

Strakdaelk oer [ɔd] ynpleats fan [ɔt], ek wol as dat út *oft* is.

3° [ɔt] it moarn riderswaer is. ...

Jawis, hjir keart [ɔt] *as* [ɔs c.q. ɔz] út it plak. Mar doare we dêrom sizze [ɔt < ɔs]? Né fansels, *jo* net, *ik* net. Jo slane sels al dat moaije brechje [ɔd]de, en sizze: as út *adde* ienkear *ad-* abstraharre is, wurdt it gau [ɔt], en dat jowt dan wer „atte banen ...” Ja mar harkris dy abstraksje is in stap dêr't nei myn ynsjen in stevige kruk by brûkt is ... of better sein: ik leau oan dy hiele abstraksje net, litstean fan oan 'e mutaesje [ɔd > ɔt] dy't der oan folgje soe. Ik leau oan ynfloed fan [ɔt] < [ɔft] ... en dy ynfloed is wjersidich, hwant sa 'k niis sei: wy sizze ek wol [ɔd] ynpleats fan [ɔt] út *oft*, ik tominsten: ik sil him freegje [ɔd] er meigiet. Ik wit net [ɔd] de man thús is. Ik wit net [ɔd] der ien of twa binne. Né, dit is gjin regressieve assimilaesje fan *t* mei *d*. As foar *de* (it partikeltsje) in *t* komt, hat de assimilaesje wol sekuer progressyf pleats, soe 'k wol sizze; [ɔd] ynpleats fan [ɔt < ɔft] kin nei myn bitinken allinne troch analogy-wurking komme, of om't fan to foaren *as* it plak fan *oft* ynnommen hat. Ja, dat lêste sil it dien hadde, tink ik foar 't neist. It sil jo ek wol bikend wêze (sa net út eigen tael, dan út in oarmans) dat *as* bisûndere faek as substitút foar *oft* tsjinnet, en ek foar it lykskikkende *of*. Yn 'e skreaune tael ek al faek. Brolsma b.g. skriuwt út himsels noait *of* en *oft*, leau'k. Dy „substituearing” makket de

boel noch diziger. As *ik* siz: [di.ənɔdo.ərə] (de iene of de oare) doare jo dan útmeitsje hwat him mei dy d assimilearre hat, in f of in z? Ik net, mar ik *oarnearje* dat de gong fan saken sjesa west hat: [ɔvdə] subst. [ɔzdə] > [ɔdə]; fierder kin 'k it net bringe.

Hea ja, yn in inkeld gefal kinne we [ɔt] nèt foar [ɔd] út [ɔz]de ynsette; hja is sa falsk [ɔzdə] of [ɔdə] mint; De iene is neat better [ɔzdə] of [ɔdə] oare. Hjir docht it bliken oan, soe 'k sizze, dat de semantyske en grammatyske posysje fan *as* der wol hwat ta docht: yn 't gefal dat ik neam, bliuwt *as* en *oft* to fier faninoar ôf om elkoar yn 'e bûgen to rinnen.

Noch hwat by hwer[ɔt] er weikomt. Ja, fansels kin *dat at* wurde; it wurdt ommers ek wol *t*? Dat hoeft ek net iens út 'e enclisis wei; yn 'e proclisis kin 't ek wol: "'t sil 't wol" foar "dat sil it wol" ; "'t soe 't" foar "*hwat soe 't*" is in parallel. Dy procope wurdt ek hoe langer hoe slimmer. *Ik* siz tominsten ek al: [tsɪltvol], [ʼtsɪkəntsɪzə] en sa mear. Ynfloed fan *it*? Né hear, wy slokke *da* en *hwa* troch, dat is (dɔz!) alles. De Drinten dogge itselde.

Ik wurd wurch, dus ...

Mar rin ris oan foar in praetsje.

Mei gt.

J. J. Hof.

Doch noch ien ding: yn myn jonge jierren wiene der ek gauris minsken dy't.. . *al* foar *oft* brûkten. 't Wie sporadysk, mar sa bigjinne foroaringen yn 'e tael altyd. Soms set sok ding troch, mar faken fortutearzet it al ier.

Opm. 1: De groepen -ft- en -cht- wikselje noch al ris yn 't Frysk. Sa is my ynsté fan *hyn ofte nei* mear eigen: *hyn ochte nei*. Dit liket my hjirom wichtich ta, om't de [χ] foar in dintael maklik weifalt, forl. *hij-sjot-te-man-net, ik-sjo(d)-de-man-net*. M.o.w. [ɔt] soe út de wikselfoarm [ɔxt], út it âldere Hollânsk better bikend as út it Frysk nammers, ûntstien wêze kinne.

Opm. 2: Persoanlik siz ik gjin [d] yn foarbylden as: ik wol him freegje *oft* er meigiet; ik wit net oft de man thús is. Dus [ɔtər] en [ɔtə]. Alderein en jongerein assimilearje yn Fryslân faker ûngelyk, hjir ek? *Teake Hoekema.*